Bilaga 2

2026-06-24

Beskrivning av syfte, mål och framtagandet av den nationella övervakningsplanen (NÖP) för 2027–2029

UPPDRAG

I SJVFS 2021:10 §2 framgår att provtagning för att kartlägga förekomst av djursjukdom eller smittämne ska ske i den omfattning och på det sätt som framgår av Jordbruksverkets beslut om fastställande av den nationella övervakningsplanen. Vidare står det i SVA:s instruktion (2009:1394 med ändringar t.o.m. SFS 2023:99), att myndigheten ska utforma en nationell övervakningsplan (NÖP), vilken fastställs av Jordbruksverket.

SYFTE

Syftet med NÖP är att långsiktigt och med framförhållning säkerställa att Sveriges sjukdomsövervakning är väl anpassad till behoven, att optimala metoder används för utformning av övervakningen och att tillräckligt och adekvat stöd finns för dess genomförande. I detta inbegrips behovet av att säkerställa att internationella krav rörande dokumentation av det svenska sjukdomsläget uppfylls och att denna stödjer svenska anspråk på sjukdomsfrihet. Genom NÖP finns även en ambition att den svenska sjukdomsövervakningen skall planeras, utformas, genomföras och utvärderas i enlighet med rådande förståelse för vad som är ”best practice”.

Detta innebär i praktiken att:

• Behovet att genomföra övervakningen ska bedömas utifrån en transparent beslutsprocess.

• Syftet med övervakningen och vad den skall uppnå skall vara väl definierat.

• Övervakningen ska utformas på ett sådant sätt att den ska kunna uppnå sitt syfte.

• Övervakningens utformning och resultat ska dokumenteras på ett sådant sätt att internationella krav på transparens uppfylls, så att framtida utvärderingar av övervakningen underlättas och så att en förståelse över den historiska utvecklingen säkerställs.

• Genomförandet skall ske på ett sådant sätt att det fortlöpande går att följa utvecklingen, så att avvikelser från planen som kan leda till att målsättningarna inte uppnås detekteras på ett tidigt stadium.

• Övervakningen ska utvärderas regelbundet för att säkerställa att syftet fortfarande uppnås och att behovet fortfarande föreligger. Sådan utvärdering skall ligga till grund för beslut om att avveckla, styra om eller fortsätta med övervakningen.

OMFATTNING

Planen för 2027–2029 har fokus på vilka smittämnen och tillstånd som ska övervakas och med stöd av vilka övervakningskomponenter det ska genomföras. För ökad möjlighet till helhetssyn inkluderas även övervakning med annan finansiering än genom Jordbruksverket. Ambitionen är att övervakning av djursjukdomar som genomförs regelbundet ska inkluderas i NÖP oavsett finansiär, men materialet är sannolikt inte komplett. Gränsdragningen mellan övervakning av djur och livsmedel är inte heller absolut. Övervakning av foder ingår inte. Jordbruksverkets beslut om fastställande av NÖP omfattar enbart de delar som Jordbruksverket rår över.

FORMAT

Nationella övervakningsplanen är den Excelfil som Jordbruksverket fastställer. Den innehåller en lista över djursjukdomar med information om aktuell kategorisering samt om vilka sätt som sjukdomen kan övervakas eller har övervakats på. För varje övervakningsaktivitet finns information om vilket djur som aktiviteten omfattar, med vilken frekvens den genomförs och om den ska genomföras under 2027–2029, typ av undersökning, syfte, eventuellt lagstöd samt om övervakningsaktiviteten finansieras av annan part än Jordbruksverket.

FRAMTAGANDE AV NÖP 2027–2029

SVA:s arbete har inletts med genomförandet av cirka 200 hotbildsanalyser för olika smittämnen/sjukdomar, både endemiska och exotiska. För vissa smittämnen har analys genomförts för flera djurslag. Grunden för urvalet av smittämnen är anmälningspliktiga sjukdomar, men urvalet har utökats efter hand och omfattar idag fler sjukdomar.

Hotbildsanalyserna har genomförts av grupper av specialister inom SVA baserat på djurslag, med stöd av specialister inom områdena vektorer, parasiter, vilt, antibiotikaresistens, allvarliga smittsamma djursjukdomar och zoonoser. I vissa fall har även branschen tillfrågats för bättre underlag. Folkhälsomyndigheten har bidragit med analys och prioriteringar avseende vissa zoonoser inför SVA:s arbete med hotbildsanalyserna. Statsepizootolog och biträdande statsepizootolog har deltagit i arbetet med hotbildsanalyserna och sjukdomskategoriseringarna, för att därefter tagit fram förslag på prioriterad sjukdomsövervakning för perioden. Det är sjukdomar i kategorierna 2–4 som i första hand omfattas av prioriteringen. SVA har sett över den övervakning som genomförs regelbundet, årligen eller med visst intervall och även mer oregelbundet.

Ett samråd mellan SVA och Jordbruksverket har genomförts den 17 mars 2026, där förslag på plan presenterades och diskuterades. Jordbruksverket har därefter haft

samråd med andra aktörer, återkopplat och vissa justeringar har gjorts inför slutligt fastställande.

Vi ser behov av att under perioden 2027–2029 genomföra några övervakningar som genomförts mer sällan, men som behövs för att höja kunskapsnivån om den inhemska situationen.

ÅRLIG REVIDERING AV NÖP

Processen med hotbildsanalys och sjukdomskategorisering samt samråd planeras att genomföras årligen under perioden och vid behov kan planen revideras för att säkerställa att den är anpassad efter behoven och tillgängliga resurser. Under planens sista år tas en ny treårsplan fram.

HOTBILDSANALYS

Hotbildsanalys genomförs för ett stort antal både endemiska och exotiska sjukdomar och smittämnen. Listan för vilka sjukdomar som ingår i analysen utvecklas successivt. Hotbildsanalysen genomförs av expertgrupper på SVA med stöd av särskilt formulär med möjlighet till kommentarer i fritext. Frågeställningarna och bedömningsgrunderna i formuläret framgår av bilderna nedan.

Kriteriegrupp 1: RISK OCH EPIDEMIOLOGI				
Kriterium	**Bedömningspoäng**			**Kommentar / förtydligande**
	-1	**0**	**1**	
Sannolikhet för introduktion under året ***gäller exotiska sjukdomar***	**Försumbar** Kontaktvägar existerar i princip inte, sannolikhet för introduktion via ev. kontakter är negligerbar.	**Mkt låg till låg** Kontaktvägar finns, men sannolikhet introduktion via dessa är låg (från: mkt ovanligt men kan förekomma till: sällan, men förekommer)	**Medelhög till Mycket hög** Kontaktvägar finns; sannolikhet för introduktion via dessa är medelhög till mycket hög (från: förekommer ibland till: förekommer nästan alltid).	Möjliga riskvägar inkluderar en bedömning av förekomst av kompetenta vektorer (där det är relevant).
Trend	Utbredning minskar *eller* minskat värdspektrum	Oförändrad situation	Ökad utbredning *eller* förvärrad sjukdomsbild *eller* vidgat värdspektrum	Trend de senaste åren (cirka 5 år tillbaka) <u>För endemiska sjukdomar:</u> Gäller situationen inom Sverige. <u>För exotiska sjukdomar:</u> Gäller länder för vilka det finns kontaktvägar som kan leda till introduktion till Sverige.

Styrka i evidens

A = God, väl dokumenterat i litteraturen/vedertagen kunskap

B = Begränsad, viss dokumentation finns i publicerad och/eller grå litteratur som stödjer bedömningen

C = vetenskapligt publicerat underlag saknas till stor del och bedömningen bygger i huvudsak på expertkunskap

Kategorisering av sjukdomar

Kategorisering av sjukdomarna utgör ett försteg och ett stöd till prioritering av sjukdomar och agens inför beslut om aktiv övervakning eller förstärkt passiv övervakning. Kategoriseringsverktyget är det beslutsträd som kan ses på denna sida. Frågan ”finns det en hotbild kring sjukdomen?” besvaras med stöd av resultatet i hotbildsanalysen för respektive sjukdom. Beskrivning av de olika kategorierna finns på följande sidor.

Kategoriseringsverktyget

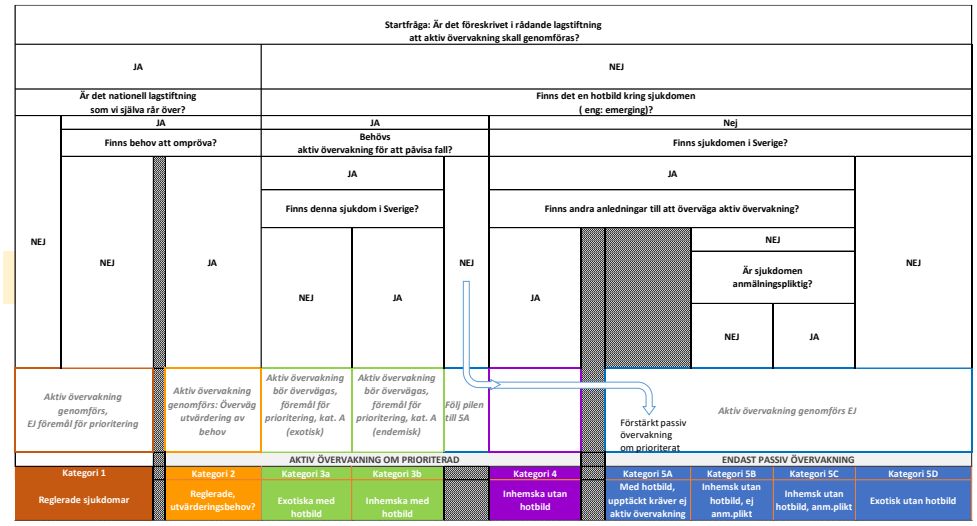

Information om de olika kategorierna

Kategori 1: Reglerade sjukdomar.

Smittämnen/sjukdomar som är föremål för regelverk som föreskriver att övervakning ska genomföras, oavsett om det är en nationell prioritet eller inte. För sådana smittämnen är inte frågan OM övervakning ska genomföras och de inkluderas därför inte i det vidare arbetet med framtagande av kunskapsunderlag. Däremot kan det finnas möjlighet att påverka HUR den föreskrivna övervakningen skall genomföras. Resurserna för sådan regelbunden översyn är begränsade och beslutet om i vilken ordning sådana övervakningar revideras bör därför vara

föremål för prioritering. Med tanke på det begränsade beslutsutrymmet rörande OM övervakning ska genomföras är det rimligt att en sådan prioritering primärt kan bygga på statens kostnader för respektive övervakning; d.v.s. de dyraste övervakningarna blir först föremål för översyn.

Kategori 2: Reglerade sjukdomar med eventuellt utvärderingsbehov.

Smittämnen/sjukdomar som är föremål för nationella regelverk eller policies som innebär att övervakning i dagsläget genomförs. Denna kategori av sjukdomar innehåller smittämnen och sjukdomar där det idag finns ett statligt åtagande, och där de regelverk och policies som åtagandet grundar sig på är under nationell kontroll. För denna kategori finns redan en övervakning utformad och den bör med viss regelbundenhet bli föremål för revidering. Vidare finns det behov av att med viss regelbundenhet utvärdera det statliga åtagandet. Dessa sjukdomar/smittämnen behöver därför bli föremål för en mer nyanserad prioritering än smittämnena i kategori 1, och för dessa tas därför kunskapsunderlag fram.

Kategori 3: Exotiska (3a) och inhemska (3b) med hotbild.

Smittämnen för vilka det finns en hotbild ur svenskt perspektiv, och som kräver aktiv övervakning för tidig upptäckt. Denna kategori av sjukdomar/smittämnen är mer föränderlig och bestäms både av det faktiska epidemiologiska läget och den socio-politiska situationen. Grunderna för prioritering är egentligen desamma oavsett om smittämnen är endemiskt eller exotiskt, men de exakta kriterierna och hur de tillämpas skiljer sig åt. Av den anledningen har vi skiljt på kategori 3A (exotiska smittämnen/sjukdomar) och 3B (endemiska). Det är rimligt att se över vilka smittämnen som tillhör denna kategori på årlig basis, då situationen kan ändras med kort varsel. Det kan också finnas behov av att se över övervakning för smittämnen som återkommande befinner sig i denna kategori, eller utforma ny övervakning för smittämnen som inte tidigare varit föremål för aktiv övervakning

Kategori 4: Inhemska utan hotbild.

Smittämnen som skulle kunna vara föremål för aktiv övervakning, om tillräckliga motiv finns. I denna kategori återfinns sjukdomar som inte råder under något regelverk som innebär ett statligt åtagande avseende aktiv sjukdomsövervakning. Dessa smittämnen utgör inte heller något akut hot, som föranleder att aktiv övervakning måste genomföras för att uppdatera lägesbilden. Istället kan det t.ex. röra sig om sjukdomar som uppvisar en långsamt förvärrad trend, sjukdomar som skulle kunna bli föremål för kontroll men där mer kunskap om situationen krävs, sjukdomar som innebär en stor börda för stat eller näring eller som innebär ett stort lidande för djur. Smittämnen inom denna kategori behöver prioriteras för att bli föremål för statligt stöd avseende aktiv övervakning.

Kategori 5: Smittämnen som inte är aktuella att övervaka aktivt.

De sjukdomar/smittämnen som återfinns inom denna kategori har varierande karaktär. Här återfinns sjukdomar av stor betydelse, där vår förmåga till tidig upptäckt inte förbättras av aktiv övervakning, som exempelvis mul- och klövsjuka och mjältbrand (kategori 5A). Här återfinns också sjukdomar i andra änden av spektrat; sådana som är geografiskt avlägsna eller där det inte finns några realistiska vägar till introduktion, eller sjukdomar som är avhängiga vektorer som inte finns etablerade i, eller i närheten av, Sverige (kategori 5D). Här finns också alla endemiska sjukdomar som har en sådan karaktär att de inte är aktuella för aktiv övervakning. Vi har valt att skilja på sådana sjukdomar som trots detta är föremål för anmälningsplikt (kategori 5C) och övriga endemiska sjukdomar (kategori 5B). Smittämnen i denna kategori blir inte föremål för aktiv övervakning och därför finns inte heller något behov av att prioritera bland dem.